

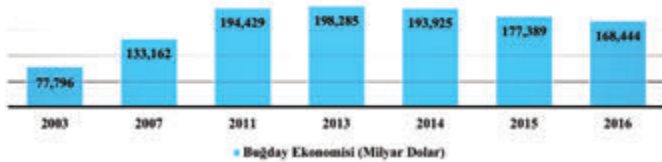

Deniz İstikbal
distikbal@setav.org

Dünya Buğday Ekonomisinde Türkiye

KÜRESEL BUĞDAY ÜRETİMİNDE 11. SIRADA YER ALAN TÜRKİYE EKONOMİK DEĞER AÇISINDAN DÜNYANIN EN BÜYÜK 6. ÜLKESİDİR. ÖZELLİKLE BUĞDAYIN İŞLENEREK FARKLI ÜRÜNLERE DÖNÜŞTÜRÜLMESİ VE DÜNYAYA İHRAÇ EDİLMESİ SON 15 YILDA TÜRKİYE'YE 10 MİLYAR DOLARLIK DÖVİZ KAZANDIRMIŞTIR.

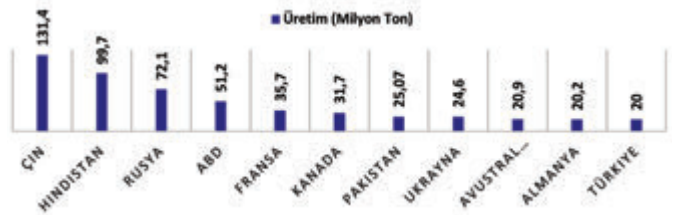
Anadolu, Akdeniz, Antik Ege, Mısır, Sümer, Hitit, Çin ve Hint medeniyet havzasının tarihsel besin kaynağı olan buğday günümüz dünyasında önemli bir üretim ekonomisi meydana getirmiştir. Ekmek, un ve diğer tahıl ürünlerinin temel üretim maddesi olan buğday birçok çiftçinin geçim kaynağı olarak ön plana çıkmaktadır. Günümüzde dünya tarım sektörünün en büyük beşinci üretilen ürünü haline gelen buğday birçok ülke için vazgeçilmez bir elmadır. Özellikle teknolojide sağlanan ilerleme ile birlikte daha fazla öne çıkan tarımsal üretimdeki artışlar buğdayı kritik bir ürün haline getirmiştir. Son yıllarda küresel ekonomiden daha fazla pay almaya başlayan buğday sektörünün gelecekte önem arz edeceği öngörülmektedir (Grafik 1).

Grafik 1. Küresel Buğday Ekonomisi (2003-2016)

Kaynak: FAO

Küresel tarım ekonomisinin ulaştığı 3,5 trilyon dolarlık hacimden 170 milyar dolar pay alan buğday piyasasında birçok aktör bulunmaktadır. Bu aktörler arasında Çin, Hindistan, Rusya ve ABD güçlü bir üretim altyapısına sahipken Türkiye, Almanya ve Ukrayna gibi ülkeler de piyasayı domino edebilecek kapasiteyi geliştirmiştir (Grafik 2). İklim değişikliği, insan kaynağı, verim ve teknoloji kullanımına göre değişiklik gösteren buğday üretimi farklı politika ve stratejiler izlenerek geliştirilebilecek önemli bir tarımsal üründür.

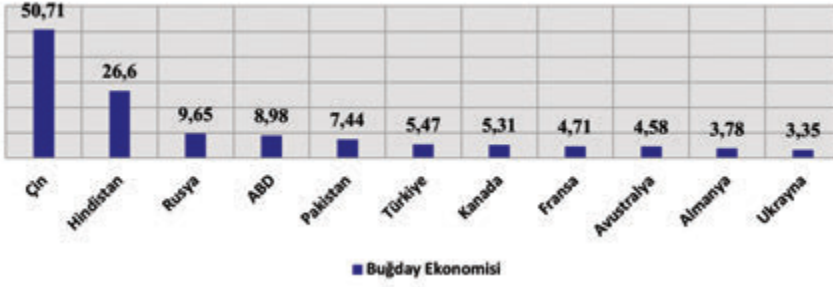

Grafik 2. En Büyük Buğday Üreticileri (2018)

Kaynak: FAO

Türkiye'de Buğday Ekonomisi: Akıllı Tarım Uygulamaları ve Katma Değer Üretimi

Küresel buğday üretiminde 11. sırada yer alan Türkiye ekonomik değer açısından dünyanın en büyük 6. ülkesidir (Grafik 3). 20 milyon tonluk yıllık kapasitesi ile ülkede en çok üretilen ikinci ürün olan buğday önemli bir ihracat maddesidir. Özellikle buğdayın işlenerek farklı ürünlere dönüştürülmesi ve dünyaya ihraç edilmesi son 15 yılda Türkiye'ye 10 milyar dolarlık döviz kazandırmıştır. Dışarıdan alınan buğdayı işleyerek katma değer oluşturan tarımsal ürünlere dönüştüren Türkiye, en büyük un ihracatçısı haline gelmiştir. Diğer ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'nin buğday üretiminde gerisinde olduğu aktörlerden daha büyük bir piyasa yarattığı görülmektedir. Örneğin yıllara göre değişiklik göstermesine kıyasla ton bazında Almanya ile benzer üretim miktarına sahip Türkiye daha büyük bir ekonomik değer yaratmıştır (Grafik 2 ve 3). Kanada, Fransa, Avustralya ve Ukrayna gibi ülkelerle kıyaslandığında da aynı durum söz konusudur. Ayrıca Ukrayna'nın son 15 yıllık süreçte üretimini iki katına çıkarmasına rağmen ekonomik açıdan Türkiye'nin performansını yakalayamaması teknoloji kullanımı, kamu desteği ve insan kaynağı açısından iki ülkenin farklılaştığına işarettir.

Grafik 3. Ülkelere Göre Buğday Ekonomisi ve Türkiye (2016-Milyar Dolar)

Kaynak: FAO

Türkiye'nin buğdaydaki üretim altyapısına yakından bakıldığında küresel hasat ile kısmen benzeştiği söylenebilir (Tablo 1 ve Grafik 4). Dünyadaki buğday üretiminden yıllara göre yüzde 3 ile 4 arasında pay alan Türkiye küresel buğday ekonomisinin yüzde 3.24'ünü oluşturmaktadır. Buğday piyasasında güçlü bir aktör olan Türkiye'nin yıllara göre ihracatına bakıldığında ortaya çıkan tabloyu şu şekilde özetlemek mümkündür; 2018'de 7.48 milyon ton buğday ihracatından 2.71 milyar dolar gelir elde eden Türkiye, 2019'da 6.93 milyon ton ihracattan 2.63 milyar dolar döviz kazanmıştır.

TABLO 1. KÜRESEL BUĞDAY ÜRETİMİ VE TÜRKİYE (MİLYON TON / HEKTAR)

YIL	DÜNYA ÜRETİMİ	TOPLAM EKİLİ ALAN	TÜRKİYE'NİN ÜRETİMİ	TÜRKİYE'DE EKİLİ ALAN	TÜRKİYE'NİN ÜRETİMDEKİ PAYI (%)	TÜRKİYE'NİN EKİLİ ALANDAKİ PAYI (%)
2003	549,9	207,4	19,0	9,05	3,45	4,36
2005	627,0	221,6	21,5	9,22	3,42	4,16
2007	606,5	215,4	17,2	7,95	2,83	3,69
2009	683,6	225,1	20,6	8,02	3,01	3,56
2011	696,8	220,2	21,8	8,06	3,12	3,66
2013	710,3	218,8	22,0	7,75	3,09	3,54
2015	741,6	223,4	22,6	7,84	3,04	3,50
2016	748,3	219,0	20,6	7,60	2,75	3,47
2017	773,4	218,4	21,5	7,66	2,77	3,50
2018	734,0	214,2	20,0	7,28	2,72	3,39

Kaynak: FAO

Grafik 4. Türkiye'de Buğday Üretimi (2003-2020)

Kaynak: FAO *2020 versisi Toprak Mahsulleri Ofisi tahminidir.

2018, 2019 ve 2020'de buğday üretiminde yaşanan düşüşün temel sebepleri arasında kuraklık ve maliyet artışları bulunmaktadır. Üreticilerin farklı tarımsal ürünlere yönelmesi sonrası düşüş gösteren buğday üretimi izlenecek farklı politikalar ile artabilecek potansiyele sahiptir. Özellikle çiftçilerin diğer tarımsal ürünlerin daha fazla gelir getirmesi nedeniyle topraklarına farklı ürünler ekmesi buğdayda ekili alanların azalmasına sebep olmuştur. Ancak Rusya, Arjantin ve Kanada'nın izledikleri politikalar sonrası uluslararası arenada ön plana çıkmaları Türk buğ-

Rusya'nın ucuz fiyat, Arjantin'in vergi artırımları ve Kanada'nın kaliteli üretim stratejisi bu üç ülkeyi ön plana çıkarmıştır. Küresel buğday ekonomisinde, ihracatında ve üretiminde güçlü bir aktör olan Türkiye'nin teknolojiyi daha fazla kullanan, planlı üretimi teşvik eden ve fiyat istikrarını iç piyasada sağlayan uzun vadeli bir stratejiye ihtiyacı vardır.

dayını geri plana düşürmüştür. Rusya'nın ucuz fiyat, Arjantin'in vergi artırımları ve Kanada'nın kaliteli üretim stratejisi bu üç ülkeyi ön plana çıkarmıştır. Türkiye'de kamunun desteklerine rağmen çiftçinin daha fazla kazanç elde edeceği ürünlere yönelmesi makul bir tercihtir. Ancak küresel buğday ekonomisinde, ihracatında ve üretiminde güçlü bir aktör olan Türkiye'nin teknolojiyi daha fazla kullanan, planlı üretimi teşvik eden ve fiyat istikrarını iç piyasada sağlayan uzun vadeli bir stratejiye ihtiyacı vardır.

Sonuç olarak Türkiye'nin kısa ve orta vadede izlediği buğday stratejisi iyi bir performansa sahiptir. Yıllara göre üretimindeki iniş ve çıkışlara kıyasla dünyanın en büyük altıncı buğday ekonomisi haline gelen Türkiye diğer ülkelerle rekabet edebilecek bir aktördür. Bu rekabet gücünün korunması gıda güvenliği için de önem arz etmektedir. Özellikle Covid-19 sürecinde devletlerin maruz kaldıkları ani şoklar göz önüne alındığında Türkiye'nin bir tarım ülkesi olarak ön plana çıkması şaşırtıcı olmayacaktır. Ancak uzun vadeli politikaların hayata geçirilmesi, maliyet artışlarının istikrara kavuşturulması, insan kaynağının doğru kullanımı, teknolojik altyapının geliştirilmesi, verimli tarım uygulamalarının desteklenmesi ve kamunun öncülüğünde planlı bir üretim altyapısının dizaynı için Türkiye'nin yeni yaklaşımları benimsemesi buğday sektörünün gelişmesi için gereklidir. **K**